

Павлик Н.П.

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант

кафедри соціальних технологій,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

ТЕНДЕНЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Задля аналізу окремого досвіду неформальної освіти в Україні та з метою виділення основних тенденцій і закономірностей її становлення нами протягом 2017 року було реалізовано проект зі збору та публікації Каталогу кращих практик і проектів організації неформальної освіти (у навчальних закладах України; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери). Основними цілями видання були: поширення ідей неформального навчання молоді, обмін досвідом додаткової соціальної освіти, можливість популяризувати неформальні форми навчання як основу розвитку громадянського суспільства в Україні. У результаті було зібрано 24 проекти неформальної освіти, що представлені у Каталозі [1]. Видання представлено авторськими розробками 37 науковців і практиків із різних регіонів України (Бердичів, Вінниця, Житомир, Запоріжжя, Київ, Конотоп, Ніжин, Слов'янськ, Старобільськ, Харків, Умань та ін.).

Зовнішній (організаційний) аналіз практик неформальної освіти здійснювався через оцінку виділення та опису агентами та провайдерами неформальної освіти основних компонентів соціально-педагогічної діяльності. А саме, розглядаючи процес організації неформальної освіти як особливий вид соціально-педагогічної діяльності, ми виділяємо у його структурі мотиваційний, цільовий, організаційний, операціональний, результативний компоненти. Охарактеризуємо одержані результати.

Мотиваційний компонент представлено у Каталозі досвіду відображає спрямованість освітніх проектів на забезпечення певних потреб і інтересів їх учасників. Варто відзначити, що при описі досвіду неформальної освіти дослідники мало звертають увагу на аналіз та розкриття мотивації учасників до

участі. Зокрема, часто опис мотивації відсутній або відображається узагальнено як соціальні потреби (запити суспільства). Це, на нашу думку, може відображати дві тенденції сучасного стану неформальної освіти: 1) при її організації агенти і провайдери керуються власними науковими або професійними інтересами без аналізу індивідуальних потреб учасників; 2) у соціально-педагогічній діяльності наразі відсутні дослідження, спрямовані на вивчення мотивів участі різних категорій учасників у неформальних освітніх проектах. Ми пояснюємо цю тенденцію саме початковістю розвитку неформальної освіти як інновації в українській теорії та практиці, коли першочерговими запитаннями у організаторів є пошук саме організаційних форм навчання, виховання, розвитку (тобто відповідь на питання «Як?»). Можна спрогнозувати, що у процесі розвитку неформальний освітній сектор почне стратифікуватися залежно від індивідуальних запитів учасників внаслідок набуття більш широкого, всеохоплюючого та доступнішого характеру. Також можна сформулювати висновок про необхідність і перспективність наукових розвідок провідної мотивації учасників неформального навчання.

Водночас, деякі розробники проектів специфікували мотиваційні потреби учасників, як-от: потреби адаптації, комунікативні потреби, потреби у безпеці, професійні потреби, творчі потреби. Означені проекти характеризуються спрямованістю на конкретні групи учасників (а не на загал) – наприклад, люди із інвалідністю, студенти або фахівці певних спеціальностей, тощо. Тобто, специфікація учасників неформального навчання дозволяє конкретизувати організаторам потреби, на задоволення яких воно спрямоване.

Цільовий компонент аналізованого досвіду представлений у всіх проектах, більшість авторів охарактеризували його як визначальний стосовно вибору змісту неформального навчання. Контент-аналіз означених авторами цілей неформальної освіти дозволяє охарактеризувати їх через виділення узагальнених характеристик (у порядку спадання смислових навантажень): формування компетентностей, професійне зростання, популяризація певних ідей – по 16,67% проектів; виховання культури, набуття досвіду, створення

спеціальних умов – по 12,50% проектів; особистий розвиток, корекція психологічних станів, розвиток активності – по 8,33% проектів; оволодіння грамотністю, науковий розвиток – по 4,17% проектів (у сумі 120,83%, оскільки окремі проекти містили багатокomпонентну мету). Таким чином, на сучасному етапі, першочерговою функцією неформальної освіти виступає саме навчальна; далі, за рейтингом – виховна, психологічна, просвітня.

Організаційний компонент представлених проектів і практик відображає етапи та напрями реалізації неформальної освіти або форми її організації. Основними етапами організації неформальної освіти авторами виділено: підготовчий, практичний і результативний. Напрями організації освіти достатньо різноманітні та залежать від рівня упровадження й системності досвіду. Із форм організації неформального навчання найбільш популярними є тренінги, що дозволяють індивідуалізувати процес набуття учасниками досвіду через забезпечення зворотнього зв'язку. Частина проектів організовує неформальне навчання згідно з соціально-педагогічною концепцією «рівний – рівному», яка сприяє створенню сприятливої психологічної атмосфери внаслідок відсутності ієрархічності й авторитарності.

Операційний компонент відображає реалізовані у проектах методи неформальної освіти. Переважна більшість описаних методів є груповими, що, на нашу думку, дозволяє оптимізувати ресурсозатратність освітньої діяльності. Водночас, у Каталозі представлено 2 проекти із застосуванням індивідуальних методів роботи і 2 – із методами роботи у громаді. Тобто, у неформальній освіті зберігається тенденція до використання групових форм і методів навчання, як і у формальній системі освіти. Однак, більшість авторів проектів пояснюють цю тенденцію не стільки ергономічністю витрат, скільки наявністю комунікативного освітнього середовища, яке додатково сприяє соціалізації та інтеграції учасників.

Результативний компонент аналізу досвіду спрямований на оцінку авторами ефектів від упровадженої діяльності. Варто зазначити виявлену тенденцію – у представленому досвіді відсутній взаємозв'язок цілей із окресленими авторами результатами освіти. Це, на нашу думку, може свідчити,

що на сучасному етапі становлення неформальної освіти переважає спрямованість її агентів і провайдерів власне на процес, а не на результат (тобто діяльність заради діяльності). Іншими можливими причинами виявленої тенденції є нестача у агентів і провайдерів досвіду неформальної освітньої діяльності; відсутність апробованих технологій неформального навчання, що гарантували б очікувані результати; проектний (прогностичний) характер окремого представленого досвіду. Визначена тенденція підтверджується відсутністю описаних авторами критеріїв оцінювання результативності неформальної освіти (за винятком одного проекту).

Тобто, наразі процес упровадження неформальної освіти в Україні носить дослідницький, експериментальний, апробувальний характер. Результати неформального навчання не визнаються і не підтверджуються, що є закономірним наслідком відсутності критеріальної системи їх оцінювання.

Список використаних джерел

1. Каталог кращих практик і проектів організації неформальної освіти : [у навчальних закладах України; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери / [кол. авт.] за заг. ред. Надії Павлик, Віри Яценко]. — Випуск 1. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017. — 84 с.